DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА

Ананьєва Оксана Володимирівна
викладач,
Миколаївський юридичний фаховий коледж
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Миколаїв, Україна

Яценко Олена Леонідівна
викладач,
Миколаївський юридичний фаховий коледж
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Миколаїв, Україна

Екологічне право є відносно новою галуззю права, що має комплексний характер та стрімко розвивається. Глобальні екологічні проблеми (зміна клімату, зникнення певних видів тварин і рослин, масштабні вирубки лісів, забруднення атмосферного повітря, зменшення запасів питної води, виснаження надр та ін.) вимагають від держав створення ефективних механізмів захисту навколишнього природного середовища та зменшення негативного антропогенного впливу на довкілля. Одним з таких механізмів є детальна правова регламентація суспільних відносин в сфері використання та охорони природних ресурсів.

Екологічне право як галузь права все більше стає предметом наукових досліджень. Зокрема, предмет та метод, принципи екологічного права вивчали такі науковці як Балок І.І., Барабаш А.Г., Бондар Н.А., Гетьман А.П., Ільків Н.В., Каракаш І.І., Краснова М.В., Краснова Ю.А., Липницька Є.О., Шульга М.В. та ін. Проблемні питання екологічного права в умовах євроінтеграції України досліджували Бондар Н.А., Васильчук Л.Б., Дорошенко А.С., Костицький В.В., Тімофєєва Л. та ін. Проте, як галузь, що швидко розвивається, екологічне право потребує подальшого дослідження. Особливої актуальності в умовах збройної агресії російської федерації проти України набуває питання посилення відповідальності за екоцид, визнання його окремим злочином за Римським статутом Міжнародного Кримінального Суду.

Екологічне право в науковій літературі характеризується як самостійна комплексна публічна галузь права, що являє собою систему правових норм, які регулюють суспільні екологічні відносини з метою раціонального

використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки та захисту екологічних прав [1, с. 219; 2, с. 22].

Аналізуючи тему актуальних питань розвитку екологічного права як галузі права в сучасній Україні, вважаємо за необхідне виділити наступні напрямки такого розвитку:

1. Реформування екологічного законодавства України з урахуванням вимог ЄС та Угоди про асоціацію з метою гармонізації. Управлінські рішення в сфері екології мають бути обґрунтованими, превентивними, прозорими. Погоджуємося з Васильчук Л.Б., що успіх євроінтеграції в сфері екологічного права залежить від подолання розриву між ухваленням євроінтеграційних законів та їх реальним практичним застосуванням [3].

2. Посилення відповідальності за екологічні правопорушення шляхом реформування інституту юридичної відповідальності (адміністративної та кримінальної) за забруднення ресурсів. Окремо необхідно зосередити увагу на деталізації правового регулювання підстав і порядку притягнення до відповідальності за екоцид, визнання екоциду на міжнародному рівні та включення до Римського статуту Міжнародного кримінального суду як окремого міжнародного злочину. Нині наукова спільнота [4; 5, 6 та ін.] та практичні юристи [7] наполегливо працюють над проблемою визнання екоциду як самостійного міжнародного злочину, що є надзвичайно важливим для України в умовах збройної агресії з боку російської федерації.

3. Розробка правових механізмів фіксації, оцінки та стягнення компенсацій за шкоду довкіллю, спричинену російською агресією, включно з питанням екоциду. Ліквідація наслідків збройної агресії російської федерації проти України для навколишнього природного середовища та забезпечення відшкодування такої шкоди, фіксація фактів заподіяння шкоди природному середовищу внаслідок збройної агресії російської федерації проти України визначена як стратегічна ціль 4 в Стратегії реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на період до 2029 року [8].

4. Удосконалення правового регулювання в сфері цифровізації екологічного управління, впровадження автоматизованих електронних систем контролю та моніторингу стану довкілля, обсягів використання природних ресурсів, надання адміністративних послуг у сфері екології.

5. Розширення правової регламентації інструментів кліматичної політики, зокрема законодавчої бази у сфері регулювання зниження викидів парникових газів, адаптації до змін клімату та функціонування ринку вуглецевих одиниць. Науковці наголошують на необхідності

подолання незавершеності правового режиму вуглецевих кредитів в Україні шляхом прийняття спеціального закону, який системно визначить засади функціонування ринку торгівлі викидами, юридичний статус вуглецевих одиниць, механізми їх сертифікації, ведення національного реєстру та запобігання подвійному обліку, що є критично важливим для інтеграції країни до кліматичних механізмів ЄС (EU ETS, CBAM, CRCF) і виконання вимог ст. 6 Паризької угоди, збереження доступу до європейських ринків, залучення інвестицій та забезпечення прозорості ринку [9, с. 296].

6. Розширення та деталізація правового регулювання екологічних прав людини, зокрема визнання окремого права на безпечне для здоров'я довкілля, застосування комплексного підходу при гарантуванні права на здорове довкілля у поєднанні з правом на життя, здоров'я, житло [10, с. 24-25].

7. Переосмислення та реформування понятійно-категоріального апарату галузі екологічного права, зокрема щодо обґрунтованості терміну «екологічне право». Погоджуємося з думкою М. Я. Ващишина, що поширене вживання терміну «екологічне право» не повною мірою відповідає сучасному змісту як системи правових норм в об'єктивному розумінні, так і відповідного комплексу суб'єктивних юридичних прав людини і більш прийнятним є поняття «право довкілля», що також узгоджується з євроінтеграційним курсом України [11, с. 173-174].

Отже, головними орієнтирами для розвитку екологічного права як галузі національного права України мають стати пріоритети екологічної безпеки та реальне забезпечення екологічних прав людини, гармонізація законодавства та правозастосовної практики відповідно до стандартів ЄС та удосконалення законодавства щодо відповідальності за екоцид та інші протиправні діяння, що заподіюють значну шкоду довкіллю і підривають екологічну безпеку.

Література:

1. Барабаш А.Г., Шевченко В.С. Правова природа екологічного права як галузі права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 216-219. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/50.

2. Краснова М. В. Екологічне право України. Загальна частина: підручн./ М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. К.: ВПЦ «Київський університет», 2021. 190с.

3. Васильчук Л. Б. Євроінтеграційні процеси в екологічній сфері України: правові орієнтири, судова практика та виклики імплементації acquis ЄС. *Український політико-правовий дискурс.* 2026. № 23. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.20609962.

4. Ладиченко В.В., Світличний О.П., Яринко Б.В. Міжнародно-правові механізми притягнення до відповідальності за екологічні злочини у сфері охорони довкілля. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. Вип. № 2, ч. 3 С. 316-321. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.44.

5. Форостяний А.В, Омельченко О.І. Екоцид в умовах війни в Україні: кримінально-правова оцінка та наслідки для довкілля. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/80.

6. Шульга, А. М. Екоцид у спектрі Римського статуту. *Міжнародний кримінальний суд і Україна: шлях до справедливості:* матеріали міжнар. Кругл. столу (м. Харків, 23 квіт. 2025 р.) / [редкол.: М.Л. Пахнін, В.П. Ємельянов, В. Л. Давиденко та ін.]; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. кримін. права та кримінології, Навч.-наук. ін-т № 5. Харків: ХНУВС, 2025. С. 67-70.

7. Національний і міжнародний виміри екоциду й перспективи притягнення держави-агресора до відповідальності: у Верховному Суді обговорили шляхи досягнення справедливості для довкілля. *Судова влада України*: офіційний вебсайт. 12.05.2026. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2026126/ (дата звернення 11.09.2026).

8. Про схвалення Стратегії реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 червня 2025 р. № 625-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/625-2025-%D1%80#Text (дата звернення 11.09.2026).

9. Гудіма Т.С., Джабраілов Р.А., Єремєєва Н.В. Перспективи вдосконалення правового регулювання відносин з впровадження вуглецевих кредитів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип.90, ч. 2. С. 284-294. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.40.

10. Бондар Н.А., Дорошенко А.С. Екологічні права як інтегративна складова системи прав людини: теоретико-правові засади. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 50, ч. 2. С. 23-29. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.3.

11. Ващишин М.Я. Екологічне право vs право довкілля. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 171-175. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/41.